

Teoretický mozek: Filozofické jednohubky Mateje Cíbika

9.3.2026 - Zuzana Paulusová | Univerzita Pardubice

Je hodně hloubavý a rád se dívá na věci okolo sebe z trochu jiné perspektivy. A tvoří pro sebe filozofické miniteorie. Baví ho totiž hrát si s vlastními myšlenkami. Teprve pak vznikají podle filozofa Mateje Cíbika ty nejzajímavější věci. A přesně tak tvoří i svoje Filozofické jednohubky, videa s velmi pestrým záběrem.

Jsme v univerzitním podcastovém studiu, tentokrát za mikrofon neusedá obvyklá moderátorka, ani naproti sobě nevítá vybranou osobnost z prostředí UPCE. Dnes je v centru dění tak trochu netradičně červené křeslo.

Kamera. Klapka a jedeeeeeem.

„Ahoj, volám sa Matej Cíbik a som filozof. V tejto minisérii Filozofické jednohubky sa spolu zamyslíme nad životom, zmyslom, svetom a vôbec,“ začíná svou asi desetiminutovou úvahu na předem promyšlené, mnohdy aktuální téma filozof Matej Cíbik. Vše má připravené, jde rovnou do akce a mluví spatra. Je totiž potřeba jednohubku namluvit a natočit na jeden záběr. Stříhy v monologu nepůsobí dobře a narušují autenticitu výstupu. A to autor nechce. Na kontě má zatím jen pár epizod, ale v zásobě má balík dalších nečekaných témat.

Jak vás napadlo začít s Filozofickými jednohubkami?

Rád pro sebe tvořím takové filozofické miniteorie. Jejich témata jsou skutečně pestrá a velmi různorodá. Nápad na tenhle koncept vznikl v návaznosti na jeden můj rozhovor v médiích. Redaktorka mi dopředu poslala otázky, které byly výborné, ale potom se jich ve studiu moc nedržela. Rozhovor se odvinul úplně jinam a já se vůbec nedostal k těm původním a z mého pohledu zajímavým věcem, které jsem chtěl rozebírat. Díky tomu mě napadlo, že bych mohl tvořit a předávat dál takové svoje malé bezprostřední interpretace. Fungují dobře právě takhle samostatně.

Je to cesta, jak se při vědecké práci trochu „vyblbnout“?

Určitě. Je to pro mě způsob, jak dělat filozofii, jež se nehodí do odborných článků a často ani do přednášek. Snažím se ty jednohubky dělat tak, aby to bylo zábavné, ale zároveň to stimulovalo myšlení. S myšlenkami si rád pohrávám, a přesně o tom to má být. Dnes, kdy máme všichni neustále po ruce mobil, na takové to neplánované, spontánní myšlení často doslova není čas. Lidé jsou neustále něčím zaměstnaní, a s mobilem pro jistotu chodí dokonce i na záchod, aby náhodou nemuseli o něčem chvíli přemýšlet.

Děláte to i vy?

Jasně, dneska chodí s mobilem na záchod každý (smích). Ale je to škoda. V nestřežených chvílích přicházejí ty nejlepší myšlenky. Proč myslíte, že pořád platí, že nejlepší nápady přicházejí ve sprše? Protože to je snad to poslední místo, kam zatím stále chodíme bez telefonu, a tam necháváme svou mysl konečně plynout. Až dorazí voděodolné telefony, ztratíme i ten poslední moment sebereflexe. Je opravdu důležité se na chvíli odstříhnout a nechat emoce nahromaděné za celý den vyplavat na povrch.

O čem přesně je vaše práce?

Odborně zkoumám zejména politické teorie a pak různé morální otázky. V běžném životě se však, podobně jako všichni ostatní, snažím porozumět světu kolem sebe a hledám odpovědi na otázky o smyslu života, svobodě, pravdě. Je hrozně důležité ukazovat, že předmětem filozofických úvah a interpretací nemusí být jenom Platón a další „velcí“ filozofové, ale že filozofie se dá dělat nad jakýmkoliv textem. Interpretovat můžeme všechno kolem nás.

Proto jste u prvního dílu Filozofických jednohubek sáhl po Pipi Dlouhé punčoše?

Vloni to byla nejoblíbenější kniha mojí dcery a za poslední rok jsem ji četl snad desetkrát. Během předčítání jsem postupně odkrýval různé roviny textu od dětské psychologie až po společenskou kritiku. Postupně jsem došel ke třem radikálně odlišným interpretacím tohoto zdánlivě jednoduchého textu.

Jakým?

Na povrchu můžeme Pipi číst jako dokonalou dětskou fantazii o svobodě. V dětských očích je přece úžasné jít spát, kdy já chci, nemuset chodit do školy a dát si palačinky třeba o půlnoci. Když jdete ale pod povrch, najednou čtete kritiku tehdejšího středostavovského Švédska, které vychovává děti tak, že v nich zcela zabíjí kreativitu a zábavu. Děti mají být hlavně poslušné a čisté. A když jdeme ještě víc do hloubky, máme před sebou neveselou zprávu o sirotkovi, který se musí vyrovnávat s těžkým traumatem.

O čem jste natáčel ted?

O barvách a jejich vnímání, což je filozoficky velmi zajímavé. Svět vnímáme v barvách, každý vidí, že tráva je zelená a obloha modrá. Až na to, že to není pravda. Téměř žádná ze starověkých civilizací neměla slovo pro modrou. Ani jednou se v Iliadě a Odysseji nedozvíme, že moře je modré, oni to prostě neviděli. Takže to, jak vidíme barvy, je i kulturně podmíněné – barvy jsme museli objevit. A trvalo to tisíce let, podobně jako vynález kola nebo kompasu. Dokládá to dokonce empirický výzkum, který ukazuje, že primitivní kmeny v Namibii nedokážou na obrázku s osmi zelenými čtverci a jedním modrým označit právě ten modrý. Vyplývá z toho, že abychom viděli, potřebujeme právě ta slova. To je důležitý filozofický bod. Musíme mít naučený a zažitý koncept modré, abychom modrou viděli.

Měl jste k interpretaci ještě jedno téma. Jaké?

Druhým tématem byla kniha Právo na sex od oxfordské filozofky Amiy Srinivasan, která řeší kulturní podmíněnost toho, kdo se nám zdá a nezdá atraktivní. Je to vlastně podobné jako s barvami. Zdálo by se, že to, co nám přijde sexuálně atraktivní, je dané od přírody, někde v primitivní části našeho mozku. Ale není tomu tak, je to podmíněno kulturně, historicky, ale například i politicky. Pak se můžeme ptát nejenom na to, jestli nám něco přijde atraktivní, ale také na to, jestli je to v pořádku. Srinivasan například analyzuje, že naše patriarchální společnost udržuje ženy v podřízeném postavení i tím, že často považuje hlasitě mluvící ženy, jež se nebojí „bouchnout do stolu“, za méně atraktivní než pasivní pučky sedící v koutě. A to celé vyvolává spousty fascinujících otázek. No, poslechněte si to sami.

Vyjadřujete se ale i k aktuálnímu dění. Třeba k uzákonění dvou pohlaví na Slovensku.

To byla zrovna nejdiskutovanější politická otázka – jak se to má s muži, ženami a jejich pohlavím. A došlo to až tak daleko, že kvůli tomu prošla novela Ústavy, která podle politiků měla tuto otázku definitivně vyřešit. Přitom je to filozofické téma, k němuž má co říct i takový Platón.

A co by řekl?

Zjednodušeně bychom asi mohli říct, že Platón chce běžné předměty kategorizovat podle toho, jaké ideje v nich sídlí. V případě stromu je to esence stromovitosti, u ženy její metafyzická idea nebo esence ženskosti. To je ale v jádru velice zvláštní představa. Za mě označení „muž“ a „žena“ – a vlastně ani žádné jiné – není metafyzické, ale závisí na kontextu. Někdo může být „mužem“ ve spoustě kontextů, ale na vesnickém běžeckém závodě, kde se rozdělují „muži“, „ženy“ a „senioři nad 50 let“ mužem nebude, pokud tedy má nad 50 let. Když k nám pak například v restauraci přijde někdo v podpatkách a sukni a prezentuje se jako žena, pak je to pro nás ve společenském kontextu jednoznačně žena. A označit ji jinak je projevem hulvátství.

„Svět vnímáme v barvách, každý vidí, že tráva je zelená a obloha modrá. Až na to, že to není pravda. Téměř žádná ze starověkých civilizací neměla slovo pro modrou. Ani jednou se v Iliadě a Odyseji nedozvíme, že moře je modré, oni to prostě neviděli. Takže to, jak vidíme barvy, je i kulturně podmíněné – barvy jsme museli objevit. A trvalo to tisíce let.“

Epizodu o dění na české politické scéně nechystáte?

Já jsem vlastně chtěl být apolitický alespoň těch prvních pár epizod. Zatím to mám schované v šuplíku. Nechci se pasovat do role politického analytika. Jsem velmi optimistický člověk a většinou vůbec nedokážu odhadnout, co se reálně stane, jsem tedy mizerný prognostik.

Proto jste se vrhnul raději na zkoumání politické filozofie?

Vždycky mě zajímala politická témata a v rámci filozofie si můžu hrát s teoretickými ideami a nemusím každý večer sledovat zprávy a deprimovat se jimi. Politiku sleduji raději zpovzdálí. Vždy jsem měl spíš teoretický mozek a bavilo mě přemýšlet o teoretických strukturách. I když především o takových, jež můžou mít nějaký reálný společenský dopad.

Zaměřujete se na liberalismus, proč jste si vybral zrovna tento směr?

Vyrůstal jsem na Slovensku ve velmi katolickém prostředí, takže jsem si v sobě musel zpracovat ten moderní konflikt mezi liberalismem a konzervativismem. Velmi mě to ovlivnilo a někde tam vidím prvopočátky svého zájmu o tuto oblast. Zajímalo mě proto, jakým způsobem je možné být liberální.

Jde být dneska liberální?

V tomto ohledu se nacházíme v zajímavém dějinném okamžiku. V minulosti platilo, že každá další generace byla o něco liberálnější než ta předtím. Ale v současné době se to zase trochu obrací, protože nejnovější data ukazují, že dnešní dvacetiletí muži jsou naopak trochu konzervativnější, než jsou současní třicátníci. Pozorujeme genderový předěl, který ukazuje, že současné dvacátnice jsou liberálnější než třeba třicátnice, ale pro chlapce je to přesně naopak, ti se stávají v jistém smyslu naopak tradičnějšími. Tato situace je naprostou novinkou, jež nemá v moderních dějinách obdobu. Osobně vážně nevím, co tento střet přinese, ale bude to zajímavé.

O liberalismu jste dokonce napsal knihu.

Jmenuje se Liberálové a ti druzí, je psaná populárně-naučnou formou, aby si ji mohl přečíst opravdu každý. Snažím se filozoficky uchopit současné politické diskuse a rozebrat pohledy na určitá sporná témata jako feminismus a práva homosexuálů nebo přerozdělování bohatství.

Pracujete teď na nějaké další?

Momentálně píšu články a dílčí analýzy na téma politické legitimacy, které se stanou základem knihy pro moji habilitaci. Ve vztahu k demokracii a demokratické legitimitě se snažím tvrdit, že mít volby

nestačí. Spousta lidí říká, že demokracie rovná se volby a každá vláda, která vzejde z voleb, je automaticky demokratická, a tím pádem legitimní. Ale já si troufám tvrdit, že k tomu je potřeba určitá míra reálné podpory od lidí. Vláda, která vzešla z voleb a všichni ji nenávidí, určitý druh legitimacy jednoduše ztratila.

Jaký je podle vás dnešní svět?

Dovolím si nepolitickou odpověď: Svět je krásný. A pro nás je často takový, jaký si ho uděláme. Záleží tedy, jak moc se necháme ovlivnit děním okolo nás.

Matej Cívik, Ph.D. (1985) Slovenský filozof, který působí v Centru pro etiku Fakulty filozofické UPCE. Věnuje se etice a politické filozofii, teoriím spravedlnosti a úloze rovnosti ve společnosti. Studoval na Karlově univerzitě v Praze, Středoevropské univerzitě v Budapešti a na London School of Economics. Nyní střídavě působí v Pardubicích a ve Vídni. Díky stipendiu Marie Curie Skłodowské se dostal na tamní Středoevropskou univerzitu, kde pracuje na svém projektu a zkoumá otázky politické legitimacy. Moderuje Filozofické jednohubky a je autorem například populárně-naučné knihy Liberálové a ti druzí.

TEXT Zuzana Paulusová : FOTO Adrián Zeiner

Tento text najdete v exkluzivním vydání časopisu Univerzity Pardubice MY UPCE, vydání č. 116, v tištěné i on-line podobě.

<https://www.upce.cz/teoreticky-mozek-filozoficke-jednohubky-mateje-cibika>